

ПОСИЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

К.М. Роменська,
кандидат економічних наук

Дніпропетровська державна фінансова академія

Проведено оцінювання результативності використання коштів місцевих бюджетів на прикладі Дніпропетровської області, зазначено основні проблеми забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та запропоновано шляхи їх вирішення. Визначено обов'язкові умови, необхідні для ефективного використання коштів місцевих бюджетів України.

Ключові слова: *місцеві бюджети, бюджетні кошти, використання бюджетних коштів, ефективне використання бюджетних коштів, соціально-економічний розвиток.*

Проведено оцінку результативності использования средств местных бюджетов на примере Днепропетровской области, указаны основные проблемы обеспечения социально-экономического развития регионов и предложены пути их решения. Определены обязательные условия, необходимые для эффективного использования средств местных бюджетов Украины.

Ключевые слова: *местные бюджеты, бюджетные средства, использование бюджетных средств, эффективное использование бюджетных средств, социально-экономическое развитие.*

To form an adequate and proper conditions of citizen's live and development of relevant administrative units the authorities of all levels of the budget system should make some measures for the effective management of local budget's funds, especially ensuring their effective use. Thus, the public and local authorities endowed with rights guaranteed by state to implement and solve the local issues by creation the financial basis of local government to finance their commitments fully and providing the necessary budget services.

The purpose of this article is to evaluate using the funds of local budgets for example of Dnipropetrovsk region, to identify the main problems, to propose the solution of this problems and make the conditions for social and economic development of the country and its regions.

To perform the tasks of the research the budget execution of Dnipropetrovsk region were analysed, share of revenues and expenditures of the Dnipropetrovsk region in revenues and expenditures of local budgets, the structure and dynamics of expenditures were defined, values of current and capital expenditures were estimated. It was underlined that the presence of many directions of using the funds of local budgets leads to underfunding series of events that prevents any structural changes in the economy of the region. The lack of the objective evaluation of the effectiveness of previous investment in the future provides no basis for transparent using the funds for capital investments and their compliance with economic development strategy.

By the results of the identified problems of local government determined that an important task in the development of the country is the structure of a system based on the efficient management of budget funds. Among the main problems that complicate the process of the efficient, effective and targeted using budget funds in the Dnipropetrovsk region is the dependent on fiscal transfers due to the inability to cover costs without external assistance, the lack of the funds for their development through generous funding of social services, failure to comply with quality of life due to lack of fixed standards, the reduce of the budget's investment component, the fluctuations in

capital expenditures due to the instability of the economic situation in the country and their regions.

For this it is necessary to create the conditions for the region's development, which aimed to fix problems during the process of using funds of local budgets. Among the measures, which decide to solve the existing problems, we can select the following: formation of local budgets according to adequate volumes of the financing needs, setting the standards for indicators, which reflect the standard of living and promoting the further growth of these results, providing the innovative and investment development of regions, ensuring the appropriate competitive selection of the priority and most perspective projects for implement the investments, introduction of the incentives for local authorities and local governments.

Key words: *local budgets, budget funds, using the funds of local budgets, effective using of budget funds, social and economic development.*

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні сконцентровані зусилля на створенні умов для проведення ефективної державної та місцевої соціально-економічної політики. Внаслідок реформування, що стосується бюджетної та податкової систем, відбулися певні позитивні зміни, але це поки що не привело до відчутного покращання життєвого рівня громадян.

З метою забезпечення належних умов життя та розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць органи влади всіх рівнів бюджетної системи мають здійснювати заходи щодо ефективного управління бюджетними коштами, особливо у сфері досягнення результативного їх використання. Так, органи державної влади й місцевого самоврядування наділені гарантованим державою правом на реалізацію і розв'язання питань місцевого значення шляхом створення фінансової основи місцевого самоврядування для фінансування своїх повноважень відповідно до законодавства з метою забезпечення населення необхідними бюджетними послугами.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми управління бюджетними коштами, зокрема процес їх використання, розглядали вчені О. Воробйова [1], Л. Лисяк, В. Олійник, М. Деркач [2], Ю. Николишин, О. Антонюк [3], О. Панченко [5], Ю. Радіонов [6], І. Стефанюк [7] та інші. У працях учених використання коштів досліджується поряд з їх формуванням та здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, адже всі складові процесу управління коштами бюджетів нерозривно пов'язані між собою.

Проте, незважаючи на активне обговорення проблем місцевих бюджетів, прагнення побудувати систему ефективного

управління бюджетними коштами залишається важливим завданням на шляху розвитку країни та зумовлює проведення поглибленого дослідження засобів посилення результативності використання коштів місцевих бюджетів.

Мета статті – провести оцінку результативності використання коштів бюджету Дніпропетровської області, виявити основні проблеми, надати пропозиції щодо їх розв'язання й створення умов для соціально-економічного розвитку регіонів країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проведено на основі функціонування місцевого бюджету Дніпропетровської області, яка розташована у центрі України та є економічно розвиненим регіоном з потужним промисловим і науковим потенціалом. Область є однією з провідних в Україні, і її економічний розвиток значною мірою визначає загальну ситуацію в державі. В області є розвинена гірничодобувна, металургійна і машинобудівна промисловість, розвинутий аграрний сектор, транспортна й фінансова інфраструктури, вигідне географічне положення, багаті природні ресурси, в тому числі людські, та родючі землі [5, 8].

До складу зведеного бюджету Дніпропетровської області входять 389 місцевих бюджетів. Серед них: обласний бюджет – 1, бюджети міст обласного значення – 13, районні бюджети – 22, бюджети міст районного значення – 7, бюджети районів у містах – 18, селищні бюджети – 40, сільські бюджети – 288.

Розвиненість регіону підтверджується вагомою часткою доходів та видатків бюджету Дніпропетровської області у доходах і видатках місцевих бюджетів України (рис. 1).

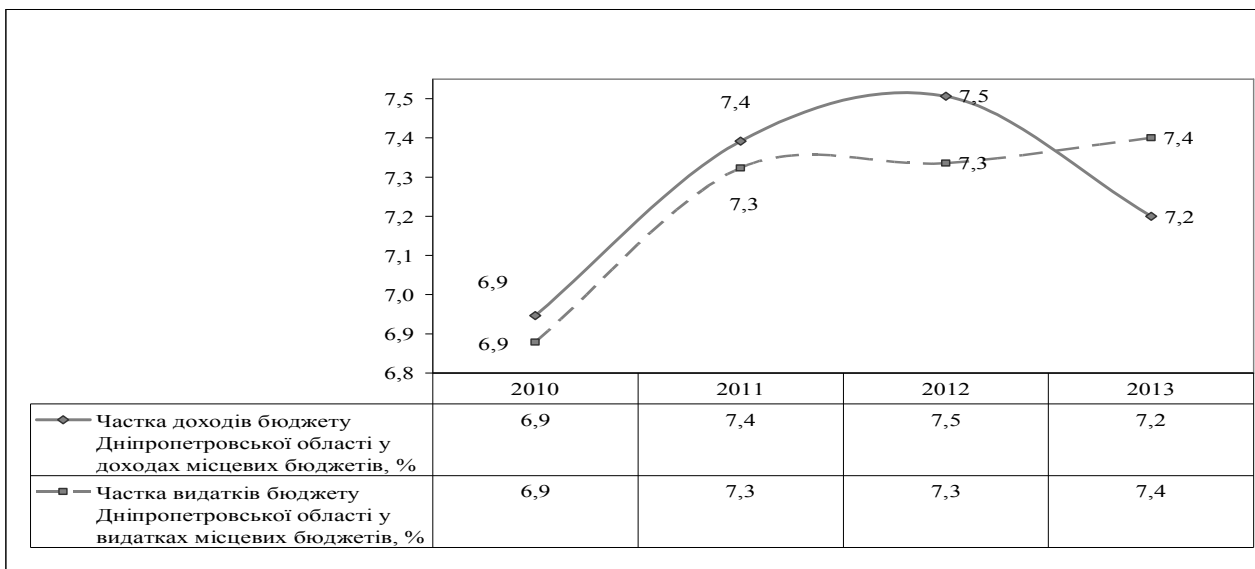

Рис. 1. Частка доходів і видатків бюджету Дніпропетровської області у доходах та видатках місцевих бюджетів у 2010-2013 рр., %*

*Джерело: Матеріали річного звіту головного управління Державної казначейської служби України в Дніпропетровській області [5, 8].

Зауважимо, що показник частки доходів коливається від 6,9% (2010 р.) до 7,5% (2012 р.) та знижується до 7,2% (2013 р.), а показник частки видатків збільшується з 6,9% (2010 р.) до 7,4% (2013 р.). Рівень показників свідчить про значний внесок Дніпропетровської області у формування доходної та видаткової частини місцевих бюджетів України.

Найбільша частка у загальній структурі видатків бюджету впродовж

2010-2013 рр. належить видаткам на потреби соціально-культурної сфери, після них йдуть правоохоронна діяльність, житлово-комунальне господарство, будівництво, транспорт. Найменша частка припадає на інші видатки.

Структура і динаміка видатків бюджету Дніпропетровської області залишається майже незмінною упродовж 2010-2013 рр. (рис. 2).

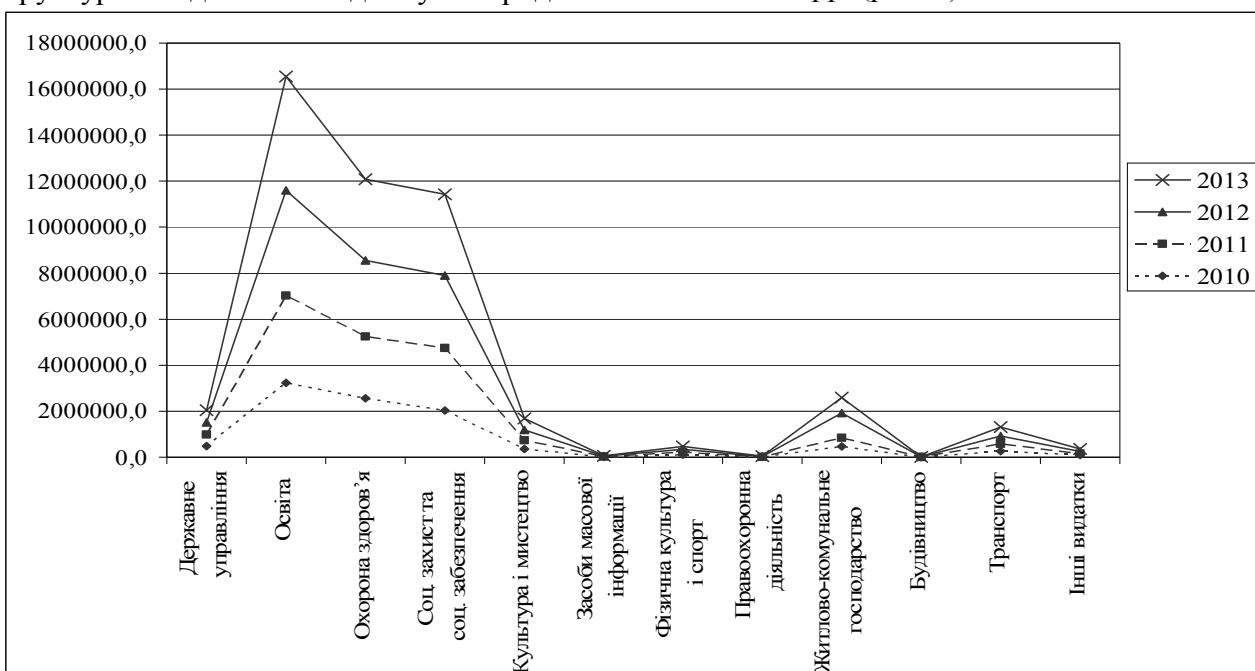

Рис. 2. Показники виконання видатків бюджету Дніпропетровської області у 2010-2013 рр., грн.*

*Джерело: Матеріали річного звіту головного управління Державної казначейської служби України в Дніпропетровській області [5, 8].

На основі наведених даних можна відзначити, що структура фінансування галузей є неоднорідною. Проте позитивною тенденцією є стабільність у фінансуванні галузей, що є свідченням правильності розташування пріоритетів в управлінні місцевими бюджетами. Оскільки для Дніпропетровської області і для України в цілому визначальною метою є забезпечення проведення соціально орієнтованої економіки, впродовж досліджуваного періоду фінансування соціальних заходів залишається головною статтею витрат місцевих бюджетів, а соціальний напрям - пріоритетним у сфері видатків місцевих бюджетів, адже соціальний клімат безпосередньо впливає на економічні процеси як на державному, так і на місцевому рівнях.

Динаміка видатків на соціальну сферу з місцевого бюджету свідчить, що держава в особі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування виконує свої зобов'язання відносно громадянина, проте на виконання власне функцій місцевого розвитку коштів не залишається.

Причиною тому є обмеженість потенційних можливостей регіону щодо збільшення власних податкових надходжень через невідповідність темпів видатків і надходжень. Різниця між згаданими показниками породжує потребу у додаткових коштах. Таким чином, незважаючи на значний потенціал, бюджет Дніпропетровської області неспроможний покрити видатки без зовнішньої допомоги, яка надається державою у вигляді дотацій і субвенцій.

Для вирішення вказаної проблеми постає необхідність у пошуку ефективних шляхів фінансового забезпечення населення гарантованими державою суспільними благами на місцевому рівні з визначенням джерел

походження коштів, що спрямовуються на фінансування соціальної сфери.

Показники видатків на соціальний захист, освіту, охорону здоров'я свідчать про виражену соціальну спрямованість, що характеризується позитивно. Попри те, що підвищення соціальної спрямованості – характерна тенденція останніх років для Дніпропетровської області та інших регіонів України, в цілому реальна бюджетна забезпеченість соціальної сфери не набагато покращилась. Однією з проблем, що ускладнює оцінку ефективності використання коштів, є відсутність стандартів для обліку різних показників, які характеризують фактичний стан тих чи інших аспектів умов та якості життя в регіоні: рівень доходів та житлові умови населення, забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури, індикатори екологічних та кліматичних умов, безпеку проживання, демографічну ситуацію, здоров'я населення, рівень освіти, транспортну інфраструктуру, рівень економічного розвитку, рівень розвитку малого бізнесу тощо. Фіксація фактичних показників величин та оцінка ступеня відповідності досягнутих результатів проти встановлених стандартів необхідні для оцінки діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, спрямованої на ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів. Проведення подібної оцінки дозволить оперативно відреагувати на своєчасно виявлені проблеми, а у майбутньому – попередити їх виникнення.

Оцінюючи показники поточних і капітальних видатків бюджету, можна констатувати послаблення інвестиційної складової зведеного бюджету Дніпропетровської області та відповідних місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Частка поточних та капітальних видатків у загальному обсязі видатків бюджету Дніпропетровської області*

Рік	Фонд	Частка поточних видатків у загальному обсязі видатків, %	Частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків, %
2009	загальний	96,3	3,7
	спеціальний	67,4	32,6
2010	загальний	95,6	4,4
	спеціальний	66,8	33,2
2011	загальний	100	-
	спеціальний	38,6	61,4
2012	загальний	100	-
	спеціальний	56	44
2013	загальний	100	-
	спеціальний	42,1	57,9

*Джерело: Матеріали річного звіту головного управління Державної казначейської служби України в Дніпропетровській області [5, 8]

Щодо поточних видатків, то структура й динаміка їх виконання за загальним і спеціальним фондами залишається майже незмінною. Серед них у 2013 р. найбільш вагомими за обсягами у загальному фонді залишаються видатки на оплату праці та нарахування – 45,3%, використання товарів і послуг – 23,4%, видатки на соціальне забезпечення – 23% та у спеціальному фонді - використання товарів і послуг – 71%. Незважаючи на зменшення обсягів капітальних видатків у 2012 та 2013 рр., їх частка у структурі видатків місцевих бюджетів майже не змінюється.

З 2010 р. відбулася новація у бюджетному законодавстві - всі капітальні видатки фінансуються за рахунок коштів спеціального фонду бюджету, через що у 2011 р. їх частка зросла з 33,2% до 61,4%. Коливання частки показника з 61,4% у 2011 р. до 57,9% у 2013 р. негативно відбилася на соціально-економічному розвитку відповідних місцевих бюджетів, що входять до складу зведеного бюджету Дніпропетровської області.

Коливання частки капітальних видатків також свідчить про відсутність стабільності та прогнозованості в процесі бюджетного планування. Не завжди капітальні видатки узгоджені з планом розвитку території, а їх фінансування є першочерговим для досягнення певної стратегічної мети (у більшості випадків конкурсний відбір першочергових інвестиційних проектів відбувається під впливом певних політичних сил).

Оцінка формування видатків на капітальні вкладення у 2013 р. свідчить, що на придбання обладнання і предметів довгострокового користування спрямовується 29,2%, на капітальне будівництво (придбання) - 13,2%, на капітальний ремонт, реконструкцію та реставрацію – 25,0%, на капітальні трансферти – 16,7% капітальних видатків.

Наявність багатьох напрямів використання коштів призводить до недофінансування ряду заходів, що унеможливує будь-які структурні зрушення в економіці регіону. Відсутність об'єктивної попередньої оцінки ефективності від інвестиційної діяльності в

майбутньому не дає підстав для прозорого використання коштів на капітальні вкладення та їх відповідності стратегії економічного розвитку.

Процес планування капіталовкладень є непростим, проте вкрай потрібним для органів місцевого самоврядування. Прозорий та ґрунтовний процес планування капіталовкладень дозволяє органам місцевого самоврядування задовольнити потребу в ресурсах на середньострокову або довгострокову перспективу. В протилежному випадку необґрунтованість капітальних вкладень може посилюватися незацікавленістю органів державної влади та місцевого самоврядування, які намагаються підтримати на мінімальному рівні всі потреби регіону, у підвищенні інноваційно-інвестиційної складової місцевих бюджетів.

У зв'язку з цим доцільним є створення умов для розвитку регіонів, спрямованих на усунення проблем у процесі використання коштів місцевих бюджетів. Серед заходів, покликаних вирішити проблеми, що існують, можна виділити такі:

- формування місцевих бюджетів в адекватних потребах фінансування обсягах, виходячи з необхідності реалізації власних та делегованих завдань і повноважень із визначенням джерел походження коштів, що спрямовуються на задоволення соціально-економічних потреб населення;

- встановлення стандартів, адекватних гідному рівню життя населення та сприяння подальшому зростанню цих показників;

- сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку регіонів шляхом закріплення за кожною місцевістю пріоритетів розвитку, що мають визначатися виходячи з кліматичних, географічних умов, наявності ресурсної бази, статусу фінансових центрів тощо;

- забезпечення проведення належного конкурсного відбору першочергових і найбільш перспективних для реалізації інвестиційних проектів шляхом прийняття оптимальних рішень з питань бюджету, що має враховувати оцінку не лише пріоритетності проекту, але і його відповідність стратегічній меті розвитку регіону;

- упровадження стимулів для місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо ефективного, результативного і цільового використання коштів місцевих бюджетів (наприклад, надання на конкурсній основі трансфертів, упровадження нових систем підвищення кваліфікації та стимулювання державних службовців, працівників бюджетних установ тощо).

Здійснення вищеперелічених заходів є обов'язковими умовами ефективного використання коштів місцевих бюджетів, що позитивно вплинуть на забезпечення високого рівня якості життя населення, відповідність обсягу видаткових зобов'язань реальним доходним джерелам, підвищення самостійності регіонів, оптимізацію бюджетних витрат, скорочення порушень бюджетного законодавства, підвищення якості організації бюджетного процесу, усунення регіональних диспропорцій, розкриття потенціалу регіонів належним чином та розвиток країни в цілому.

Висновки. У результаті дослідження бюджету Дніпропетровської області виявлено проблеми, що унеможливають досягнення найвищого рівня ефективності використання коштів для надання бюджетних послуг. Серед основних проблем, які ускладнюють процес ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів у Дніпропетровській області, є залежність від бюджетних трансфертів через неспроможність покрити видатки без зовнішньої допомоги, нестача коштів на власний розвиток через значні обсяги фінансування соціальної сфери, недотримання умов якості життя через відсутність зафіксованих стандартів, послаблення інвестиційної складової бюджету, коливання обсягів капітальних видатків через нестабільність економічної ситуації в країні.

Запропоновано заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для ефективного та результативного використання коштів місцевих бюджетів, реалізація яких, у свою чергу, позитивно вплине на соціально-економічний розвиток України та її регіонів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Воробйова, О.І.* Формування і використання державного і місцевих бюджетів в умовах нестабільності економіки / О.І. Воробйова // Зб. наук. праць КІЕГП. – Сімферополь, 2012. – С. 18 – 26.
2. *Лисяк, Л.В.* Місцеві фінанси і місцеві бюджети в системі регіональної політики саморозвитку / Л.В. Лисяк, В.Я. Олійник, М.І. Деркач // Вісник ДДФА. Серія : Економічні науки. – 2012. – №2 (28). – С. 103-109.
3. *Николишин, Ю.І.* Проблеми формування і використання коштів місцевих бюджетів в умовах демократизації суспільства / Ю.І. Николишин, О.І. Антонюк // Сталий розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. - 2011. - № 5. - С. 95-98.
4. Огляд виконання бюджету Дніпропетровської області (за даними річного звіту головного управління Державної казначейської служби України в Дніпропетровській області) / Офіційний веб-сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.adm.dp.ua/>
5. *Панченко, О. В.* Проблеми ефективності використання бюджетних коштів органами виконавчої влади в Україні / О.В. Панченко // Наукові праці НДФІ. – 2008. - № 1 (42). – С. 78-85.
6. *Радіонов, Ю.Д.* Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю.Д. Радіонов // Фінанси України. – 2011. - № 5. – С. 47-55.
7. *Стефанюк, І. Б.* Оцінка управління бюджетними коштами у світлі вимог нового бюджетного кодексу / І.Б. Стефанюк // Фінанси України. - 2010. - № 11. - С. 31-35.
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>

REFERENCES

1. *Vorobiova, O.I.* Formuvannya i vikoristannya derjavnogo i miscevih byudjetiv v umovah nestabilnosti ekonomiki / O.I. Vorobiova // Zb. nauk. prac KIEGP. – Simferopol, 2012. – S. 18 – 26.
2. *Lisjak, L.V.* Miscevi finansy i miscevi bjudzhety v sistemi regional'noj polityky samorozvitku / L.V. Lisjak, V.Ja. Olijnik, M.I. Derkach // Visnik DDFA. Serija : Ekonomichni nauk. – 2012. – № 2 (28). – S. 103-109.
3. *Nikolishin, Yu.I.* Problemy formuvannya i vikoristannya koshtiv miscevih byudjetiv v umovah demokratizacii suspilstva / Yu.I. Nikolishin, O.I. Antonyuk // Stalii rozvitok ekonomiki : Vseukrajinskij naukovo-virobnichij jurnal. - 2011. -# 5. - S. 95-98.
4. Oglyad vikonannya byudjetu Dnipropetrovskoji oblasti (za danymy richnogo zvituv golovnogu upravlinnya Derjavnoï kaznacheiskoï slujby Ukrainy v Dnipropetrovskii oblasti) / Oficiinii veb-sait Dnipropetrovskoï oblasnoï derjavnoï administracii [Elektronnij resurs]/ - Rejim dostupu : <http://www.adm.dp.ua/>
5. *Panchenko, O. V.* Problemy efektjvnosti vikoristannya byudjetnih koshtiv organamy vikonavchoji vlady v Ukraini / O.V. Panchenko // Naukovi praci NDFI. – 2008. - # 1 (42). – S. 78-85.
6. *Radionov, Yu.D.* Problema efektjvnosti vikoristannya byudjetnih koshtiv / Yu.D. Radionov // Finansi Ukrainy. – 2011. - #5. – S. 47-55.
7. *Stefanyuk, I. B.* Ocinka upravlinnya byudjetnimy koshtamy u svitli vimog novogo byudjetnogo kodeksu / I.B. Stefanyuk // Finansi Ukrainy. - 2010. - # 11. - S. 31-35.
8. Oficiinii sait Derjavnoji kaznacheiskoji slujbi Ukrainy. [Elektronnij resurs]. - Rejim dostupu : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>

Стаття надійшла до редакції 3.09.2014